

פרשת וירא

פסוק

1 פרשת וירא: א] וירא אליו ד' באלוני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום. ופרש"י, ישב כתיב, ביקש לעמוד, אי"ל הקב"ה שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך, שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והם יושבים, שנאמר אלקים נצב בעדת קל. וצריך ביאור כונת המדרש בזה.

6 שאברהם אבינו היה אז, באותו מעמד, בבחינת דין, ובעיני דיינים בשיבה, על איזה ענין היה אברהם אבינו דן באותה שעה. ונראה לבאר עפ"י הגמ' יומא (לה:): ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי, וטרוד במזונותי, אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל, אמרו עליו על הלל הזקן וכו'. עשיר אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר, אמרו עליו על ר"א בן חרסום וכו'. רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף וכו'. נמצא הלל מחייב את העניים, ר"א בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים.

16 בטרונא עם בריותיו, ואילו היה באמת מן הנמנע לקיים את התורה באיזה מצבים, הרי בודאי היינו אומרים דאונס רחמנא פטריה, ולא היה העובר נענש בכה"ג. אך אם למרות גודל עוניו - היה ביכלתו של הלל לקיים את התורה, ולמרות גודל עשרו - היה ר"א בן חרסום יכול לקיים את התורה, הרי"ז מורה שהיה אפשר אף לשאר העניים ולשאר העשירים לעשות כן, ואין טענתם טענת אונס טענה אמיתית. [ובאמת דברי הגמ' הכא יסוד גדול המה, דזאת התורה אפשר לקיימה בכל מקום ובכל זמן, ובכל המצבים. וע"ד הדרוש היה אומר רבנו, שאולי כדאי לסגן עוד אני מאמין י"ד, שאני מאמין באמונה שלמה, שזאת התורה אפשר לקיימה בכל המצבים, ושיש לה משמעות בכל מדינה שבעולם ובכל תקופה שבהיסטוריה.]

26 והנה אחד מגי המלאכים היתה שליחותו להפוך את סדום. ואם יטענו אנשי סדום ויאמרו, שא"א היה להם לנהוג בחיים של צדק ויושר מפני מצבם הפרטי ומקום מושבם, ע"ז יוכל הקב"ה להראות להם את הצדיק אברהם אבינו, שגר בקירוב מקום ממש, והיה ביתו פתוח להכנסת אורחים, ותמיד נהג עפ"י צדקה ומשפט ויושר, באופן שאפשר לנו לומר, שאברהם אבינו היה מחייב לאנשי סדום, דוגמת מה שאמרו שהלל מחייב עניים. ואף שאברהם אבינו לא היה משמש כאן בתורת דין, ולא היה חבר בשום ב"ד, מכל מקום, מאחר שאברהם היה כאן מחייב לאנשי סדום, אי"ל הקב"ה אתה סימן לבניך, וכאילו היה הוא הדין במשפט הזה של אנשי סדום. [וכע"ז בס' ליקוטי הראי"ה, ח"ב (עמ' לא).]

41 ויש להוסיף על זה עוד ולומר, שלא רק שאברהם אבינו גר בקירוב מקום והיה צדיק ויושר וכו', אלא שהשפיע אף על המון בני"א אחרים לנהוג כן בחייהם, וכדברי הרמב"ם (פ"א מהלי ע"ז הי"ג) עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם... והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומוהיר, ויצחק הודיע ליעקב... וישב מלמד... ויעקב אבינו למד בניו כולם וכו'. ונראה שאף הצלחת אברהם בחינוך בנו וצאצאיו היה ג"כ חלק מהקטיגוריה נגד אנשי סדום, שלא רק אדם יחידי בודד יכול לגור במדינה זו ולהצליח מאוד בחיים עפ"י דרכי הצדק והיושר.

46 אלא יכול אף למסור את דרכו זו לבנו ולא לפים אחרים, ולפיכך היה צריך המלאך גבריאל, שנשלח ממדת הדין כדי להפוך את סדום ועמורה, לבא תחילה ולבקר אצל אברהם ולראות את כל זה. ועפ"י יש להבין את המשך הפסוקים שבפרשה, שבפ"י פט"ז כתוב - ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום וגו'. וענין זה עצמו הוכפל עוד הפעם להלן (בפסוק כ"ב) - ויפנו משם האנשים וילכו סדומה וגו'. וצריך ביאור כפילות הענין. וכן צריך להבין פסוק י"ט - כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרך ד' וכו', דמשמע כאילו יש כאן איזה קשר בין מסירת אברהם את האמונה שלו לבניו אחריו ובין הפיכת סדום ועמורה. ונראה דבן הוא באמת, וכ"י משמעות הפסוקים, שלא היה יכול המלאך גבריאל להחליט להעניש את סדום עד שראה תחילה

פסוק

6

11

16

21

26

31

36

41

46

51

56

1

ואתה סימן לבניך וכו'. ומה שהודיע לו זה עתה דווקא - מפני כי מצות המילה גורם שהשכינה עם ישראל¹⁶, מפני שהיא הכרית והחבור בין ישראל לאביהם שבשמים¹⁷. ויש בזה דבר נפלא למה הקב"ה ניצב עם דיינים, לפי שאין כאן ישיבה של הקב"ה בעולם הזה

2
ש

השפל, ולפיכך הוא עומד, והדיינים ישיבתם במקום הזה. וכל זה מפני שנתן לישראל המילה, שהיא הכרית, וכל ברית בין שני אנהבים - שהאזהב מראה אתה כאשר הוא כא למקום ששם אזהב¹⁸, [ו] אינו מקפיד אם אזהבו יושב במקומו והוא עומד. ויש לפרש גם כן מפני ש"המשפט לאלהים הוא" (דברים 6, י"ד), ומסר המשפט לדיינים, והמשפט ברשות הדיינים להימין ולהשמאל¹⁹, אם כן כאילו

3
זר
איה

הקב"ה כביכול תולה בדיינים, שהרי משפטו בידם, ומי שהוא תולה באחר - יש לו לעמוד, ואותו שהאחר תולה בו - הוא יושב, ולפיכך הדיינים בישיבה והקב"ה ניצב בעדת אל ופירושו ראשו הוא הנכון:

4
היין 78

דוחה. מכל שכן מצוה קבועה מהחורה. אכן זה אינו אלא במצוה שאי אפשר להעשות ביד אחרים, אבל אם אפשר להעשות ביד אחרים אין ראוי לדחות אהבת ה', והרי זה דומה למצות תלמוד תורה²⁰ שכתבנו לעיל (יז, כב) מסוגיא דמ"ק (ט, א)²¹.

וכל זה מבואר בכתוב, דאברהם אבינו בשעה שראה את המלאכים וגם ראה בשכינה²², היה תמה וכאינו יודע מה

לעשות. אם לקבל פני השכינה או להכניס את האורחים. אח"כ נתיישב בדבר ואמר אם בני אדם גדולים הם ואין כבודם לצוות למשרתים²³ להכניסם לבית, הרי מחויב אני להפסיק מהקבלת פני שכינה²⁴, אבל אם הדיוטים הם אפשר לקיים מצוה זו ע"י אחרים, הרינו שיצוה את נערינו להכניסם ולהאכילם.

11
16
17
18
19
20
21
22
23
24

אברהם משפיע על כל המון בני ביתו, ואיחיי, שמסירת אברהם את האמונה לכל בני ביתו היא היתה ג"כ חלק מהקטרוג על אנשי סדום, וכנ"ל, ולזה הוכפל הפסוק פעמיים, שרק נגמרה ונשלמה הקטגוריה לאחר שהתברר אצל גבריאלי גודל הצלחתו של אברהם כחונך בניו ובי"ב. ומה"ט מובן נמי מ"ט נשלחו שני המלאכים האלו ביחד, מיכאל - ממדת הרחמים לבשר על דבר לידת יצחק, וגבריאלי - ממדת הדין להפוך את סדום, ומה ענין זל"ז. אך לפי האמור נחא, דבאמת תלויים זבי"ז, שבראות גבריאלי האלפים והרבבות שחונכו בביתו של אברהם, הבין היטב שאף את בנו אשר נתבשר לו שיוולד לו ג"כ יחנך ככה, ונמצא שאף בשורת לידת יצחק כיללה בתוכה קטרוג במקצת נגד אנשי סדום

(ב) וירא: שתי פעמים, ואמרו ברבה (מח, ט) וירא במלאכים וירא בשכינה¹⁰,

ואינו מבואר כל כך. ועוד איתא שם: אמר, אם יהיו מכבדים זה את זה, בני אדם גדולים הם, עיי"ש עוד¹¹. ולכאורה קשה, וכי מי שהוא מכניס אורח מדקדק על ואורח אם הוא אדם גדול או לא.

אלא כך הענין, כאשר שהיה אברהם אבינו שקוע באותה שעה באהבת ה' ובהקבלת פני שכינה, ומלבד שהוא הענוג נפלא עוד הוא מצות עשה "ואהבת את ה'" כמבואר רמקומו, ומ"מ אי מתרמי איוו מצוה נישעה שהאדם שקוע באהבת ה' מחויב להפסיק ממצות אהבה שאין לה זמן קבוע¹², ועל זה איתא במסכת שבת פ"ק מפנין (קכז, א) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר "אל נא וזעבור מעל עבדך"¹³, ואין הכוונה דמי שמכניס אורח גדול מהמקביל פני

שכינה¹⁴, אלא שהיא גדולה לדחות הקבלת פני שכינה, שכן הוא רצונו יתברך שתהא מצוה מעשית דוחה מצוה זו שאין לה שיעור זמן¹⁵, והביאו ראיה מאברהם אבינו שהפסיק מהקבלת פני שכינה כדי לעסוק בהכנסת אורחים. ורבותא קאמר¹⁶ דאפילו הכנסת אורחים שהיא מצות גמילות חסדים,

5 שו"ת מהר"ם אלשקר סימן עו

ומה שהוקשה לכ"ת בענין המלאכים של אברהם אבינו ע"ה דמאחר שהיו אצלו ערביים המשתחווים לאבק רגליהם איך השתחוה להם בעוד הע"ז עליהם והלא ההשתחויה היא מארבע עבודות עד ולפי' סכן מרדכי בעצמו ולא השתחוה להמן.

ודאי דאיני רואה בכאן שום קושי דלא אסרו אלא המשתחוה לע"ז עצמה אבל המשתחוה לעובד ע"ז אינו אסור וכדאיתא בפ"ד מיתות דתניא לא תשתחוה להם להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם שכמותך. יכול אפילו נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם. והא המן מיראה הוא נעבד ורבא כהמן אבל לא כהמן כהמן דאיהו גופיה ע"ז ולא כהמן דהמן מיראה והכא לאו מיראה וכו' כדאיתא התם. אלמא דאין אסור להשתחוה לאדם העובד ע"ז. ומנה דאפילו כשהיתה ע"ז תלויה עליו מותר להשתחוה לו דלא מיחזי אלא כדי לכבדו דאי בע"ז תלויה עליו אסור לימא כהמן שהיתה ע"ז תלויה בצוארו כדאית' במדרש הביאו אותו התוספות בפרקים ופרק כלל גדול והוי רבותא טפי דאע"ג דאיהו גופיה לאו ע"ז הוא כיון שתלויה עליו אסור אלא ש"מ דלא אסרו אלא באיהו גופיה ע"ז. וכן מצאתי בתשובה להר"ר יצחק מאופנ"הם הביאה ספר תרומת הדשן בהלכות ע"ז זה לשונו על אודות הגלחים שיש להם תועבה קבועה לפניהם בבגדיהם וכו' נ"ל שמותר להשתחוה להם ולקום מפניהם מאחר שאין עושין עצמן ע"ז ואינם נעבדים אלא מפני גדולתן שהם שרי' לא מפני שתי וערב שיש עליהם וראיה מפ"ד מיתות וכו' אלמ' מותר להשתחוה למי שאינו נעבד. ומ"מ יעצים עיניו בכל היכולת או יקום טרם בואם ע"כ ואי

7

6) רמ"ג

ו', י"ג. כי מלאה הארץ חמס מפניהם.

פירש"י: לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל עכ"ל. אמנם עיין במדרש רבה [פרשה ל"א אות ו'] שכתב בזה"ל: כי מלאה הארץ חמס א"ר לוי חמס זה עבודת כוכבים חמס זה גילוי עריות חמס זה שפיכות דמים; חמס זה עבודת כוכבים שנאמר כי מלאה הארץ חמס עכ"ל. ולכאורה תימה, מה הראיה מפסוק דידן שמייירי בעבודה זרה — אדרבה

ה) ונדעה אותם. כוונתם לכלות את הרגל מביניהם כדברי רבותינו²⁶, כי חסבו שבעבור טובת ארצם, שהיא כגון ה' יבאו שם רבים, והם היו מואסי הצדקה, אבל לטע בעשרו וממנו בא אליהם, או שבקש מהם רשות או שקבלוהו לכבוד אברהם, והכתוב מעיד שזאת כוונתם. שנאמר הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה²⁷. ומה שאמר רעים וחטאים לה' מאד²⁸, שהיו מכעיסים ומורדים בשלותם ובעניו האביונים, והוא שאמר ותגבהינה ותעשינה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי²⁹. ועל דעת רבותינו²⁹ היו בהם כל מדות רעות * אבל נגמר דינם על אותו העון מפני שלא החזיקו יד עני ואביון, כי היו תדירים באותו עון יותר מכלם, וגם כי כל העמים עושים צדקות עם ריעיהם ועם ענייהם³⁰, לא היה בכל הגוים כסדום לאכזריות. ודע³¹ כי משפט סדום היה למעלת ארץ ישראל כי היא מכלל נחלת ה'³² ואינה סובלת אנשי תועבותי וכאשר תקיא את הגוי כלו מפני תועבותם³³, הקדימה וראתה³⁴ את העם הזה שהיו רעים מכלם לשמים ולבריות, ושמו עליהם³⁵ השמים והארץ והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם. מפני שבעבור טובה נתגאו³⁶, וראה הקב"ה שיהיה לאות לבני מרי³⁷ לישראל העתידים לירשה כאשר התרה בהן, גפירת ומלח שרפה כל ארצה כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו³⁸, כי היה באומות רעים וחטאים מאד ולא עשה בה ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל כי שם היכל ה'³⁹. ועוד אני עתיד לבאר זה בסדר אחרי מות⁴⁰ אם יחיני הממית והמחיה⁴¹:

7) לז' יקר

לפי פשוטו חיבת חמס קאי אגזל, ומהיכן ראה המדרש דמייירי בעבודה זרה בפסוק זה.

והנראה שכוונת המדרש היא ללמד אותנו גדרה של עבודה זרה מה היא, דודאי הפסוק מייירי בגזל, וכמו שדרשו רז"ל שהביא רש"י שעל זה נחתם גזר דינם, אלא אם הארץ "מלאה" חמס, כלומר שהחמס נעשה למשפט הארץ, או הרי זה עבודה זרה, והיינו שאם הארץ כולה החליטה לבטל אחד מדיני התורה וקבלו עליהם להתנהג על פי דינים וחוקים חדשים, א"כ הרי אין הם עובדי השם אלא עובדים למשהו זר, ולמדנו יסוד זה מדיני עיר הנדחת, דאע"פ דבתורה היא נכתבה לגבי איסור עבודה זרה, מכל מקום הוא הדין אם עיר אחת החליטה לבטל איזו מצוה יש עליהם דין הנדחת? והיינו מכיון שהיא נעשית בהסכמת אנשי המקום וממילא הרי היא עבודה זרה. וזוהי כוונת המדרש, דכיון ד"מלאה" הארץ חמס מפניהם, א"כ כתיב כאן עבודה זרה, ודו"ק היטב כי ענין דק הוא.

ט) האחד בא לגור וישפוט שפוט. הרי באותו יום מנוהו שופט עליהם כמו שפירש"י ולמה התרעמו עליו, והנכון הוא כפירוש המפרשים בכפל לשון וישפוט שפוט שאתה רוצה לשפוט דבר שפוט כבר כי כבר שם שם לו חק ומשפט שאורה ברגליו לא יבא אל היכלו של שום אחד, ואיך אתה רוצה לשנות החק השפוט כבר כי אדעתא דהכי לא קבלנו לעשות חקים חדשים, ומה שתלו הדבר כאחד בא לגור, כי אמרו שאין לך דין תושב אשר בידו לשנות החקים כפי צורך השעה, אלא גר אתה ואדעתא דהכי קבלנו להתיישב עמנו, כדי שתסכים על כל החקים שלנו.

8) מ"ל ע"ש

והאלהים נסה את אברהם.

מקשים אמאי לא נתיחס הנסיון ליצחק. ונ"ל עפ"מ"ש בדרשות הר"ן כי הדבר הנסי שהי' פעם א' בעולם נקל יותר לבא עוד הפעם לעולם מדבר חדש (עמ"ש כפ' שמות), והנה הנסיון שהאדם ימסור עצמו למיתה בדבר ה' ית"ש כבר היה בעולם באברהם שהפילו נמרוד לכבשן האש, ומרומז בתורה [לעיל י"ד ז'] אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. (ומה שלא נכתב בפירוש ככתבתי שם פ' לך לך ד"ה ויאמר אליו ע"ש). אבל הנסיון שישחוט האדם את בנו בדבר ה' ית"ש, זאת עוד לא היה בעולם ולכן נחשב לנסיון.

9) מ"ל ע"ש

3